

Baharlık Kitap Dizisi **42**

PSİKANALİZ YAZILARI

Sandor Ferenczi

İlkbahar 2021

BAĞLAM

Bağlam Yayınları 483
Psikanaliz Yazıları
Baharlık Kitap Dizisi 42
Sandor Ferenczi
İlkbahar 2021

ISBN: 975-6947-36-5 (TK No)
978-605-9911-77-1 (42. Cilt)

Psikanaliz Yazıları
Yayın Yönetmeni: Behice Boran
Dosya Editörü: Alper Şahin, A. Lale Orhon Baykal
Yayın Kurulu: Behice Boran, Evrem Tilki, İlker Özyıldırım,
Ayten Dursun Sökücü, Funda Akkapulu
Danışma Kurulu: Talat Parman, Ayça Gürdal Küey, Elda Abrevaya,
Raşit Tükel, Vehbi Keser, Zehra Karaburçak Ünsal

Önceki Yayın Yönetmenleri
Talat Parman (2000-2020)

Birinci Basım: Haziran 2021
Kitap Tasarımı: Canan Suner
Kapak Görseli: Olga Szekely – Kovacs / 1923

Baskı: Umut Kağıtçılık Sanayi Ticaret Ltd. Şti.
Fatih Cad. Yüksek Sok. No: 11/1 Başakhan Merter/İstanbul

Yayınevi Sertifika Numarası: 44685
Matbaa Sertifika Numarası: 45162

BAĞLAM YAYINCILIK Hobyar Mah. Narlıbahçe Sok. No: 9/3 Cağaloğlu/İstanbul
Tel: (0212) 513 59 68 / 244 41 60 Tel-Faks: (0212) 243 17 27
Web: www.baglam.com e-mail: baglam@baglam.com

SUNUŞ

Psikanaliz geçmişe bakar, geçmişini yeniden değerlendirmeyi amaçlar; bunu yaparken de görüneni değil görünmeyeni dolayısıyla kişinin geçmişini, önceki kuşaklarını ve ailesini merak eder. Psikanalizin doğuşu da her bebeğin doğumu gibi bir aile ortamına olmuştur. Ruhsal gelişimde çevre ve ailenin önemi tartışılmaz, *Psikanaliz Yazuları*'nın kuramcılara ayrılan sayıları psikanaliz ailesini tanıtmak arzusunu da taşır aynı zamanda.

En önemli psikanalitik modelleri geliştiren kuramcılar genellikle ıstıraplı ruhsal dünyaları ve karmaşık kişilikleri yanında parlak ve yaratıcıdır. Psikanalitik kuramın ve kliniğin derinlikleriyle uğraşmak, sarp yollarında kararlılıkla seyretmek kolaylıkla olmuyor, gidilecek yere rahatlıkla varılmıyor kuşkusuz. Anlama ve iyileştirme arzusuna neredeyse hep bir yaradan, yitikten, eksiklikten, çatışmadan, acıdan başlanarak, bütün bunların içinden geçilerek ulaşıyor. Yaralar insani acıyı anlamının ilhamı olduğu kadar aynı zamanda kör noktaların ve sapmaların da kaynağı olabiliyor. Bir fikrin ve kuramın doğuşu ve gelişimi nasıl çeşitli aşamalardan geçer, başka fikirlerle ilişkilendirilir, zamanla kimilerinden uzaklaşırsa, bu süreçler içinde yer alan yaratıcı kuramcıların yolları da birbiriyle kesişip, birbirinin gelişimini beslediği kadar ayrılıkları ve çatışmaları da içeriyor.

Jung'un, Ferenczi'yi Freud'la tanıştırdıktan bir süre sonra Freud'la yolları ayrılmıştı. Bu tanışmanın ardından Freud'un Ferenczi ile Fliess'le olduğuna benzer üretken, yaratıcı ve aynı zamanda sevginin yanında zaman zaman çatışmanın da bulunduğu bir ilişkisi oldu. Sadece teorik paylaşımların ve tartışmaların değil öncelikle yoldaşlık ve dostluğun belirleyici olduğu bu ilişki 1908'den Ferenczi'nin öldüğü 1933 yılına kadar sürdü; farklı kentlerde yaşayan bu iki analistin defalarca bir araya gelmeleri yanında aralarında bilinen en az 1246 mektuplaşma

gerçekleşti. Bu yıllar içinde Ferenczi Freud'dan (savaş dönemi koşullarına denk gelen) kısa ve aralıklı olarak analizden de geçmişti ve bu analiz üç kısımdan oluşmuştu; Ekim 1914'te üç hafta süren ilk kısım, 14 Haziran - 5 Temmuz 1916 arasındaki ikinci kısım ve 26 Eylül 1916'da iki haftalık son kısım.

Emmanuel Berman Ferenczi'yi anlattığı *Diğer Ses* kitabında “psikanalizin tarihsel olaylarının temel incelemesi çoğu zaman, önemli fikirlerin tek başına bir kişiden değil, iki kişinin arasındaki verimli, ve yoğun buluşmalardan ortaya çıktığını” belirtmektedir. Berman bu buluşmaya “üretici ikili” (generative dyad) - dölleyici ikili¹ adını veriyor. Freud ve Ferenczi de bir anlamda psikanalizi geliştiren bu ebeveyn ikililerindedir.

Ferenczi'nin psikanalitik kurama ve kliniğe katkıları azımsanmayacak kadar fazladır; psikanalizin halen tartışmalı meselelerini ilk ortaya koyanlardan ve belirleyicilerinden olmuş, sonrasındaki bir çok önemli kuramcının düşüncelerinin gelişimini de etkilemiştir. Ferenczi ile Freud'un karşılaşmalarının bu aktarım üzerinden de biçimlendiğini düşünebiliriz. Tüm bu süreç boyunca aktarım ve aktarım aşkı üzerine yoğun kuramsal alışveriş içinde olmuşlardır. Ferenczi, travmaların, özellikle cinsel travmaların dinamik etkileriyle epey uğraşmış, analitik alana ve ilişkiye yansımalarına ilgi göstermiş, bu alanda klinik hassasiyetlerin gelişmesinde öncü işaretlerde bulunmuştur. Melanie Klein'i analiz etmiş, kuramının oluşumunda esinleyici bir zemin sunmuş ve çocuk psikanalisti olması yönünde onu yüreklendirmiştir. Ferenczi, psikanaliz tekniği açısından tartışmalı olan aktif teknik gibi farklı uygulamaları da dönem dönem savunmuş ancak yıllar içinde bu deneyimlerine eleştirel olarak yeniden bakabilmiş, örneğin aktif teknikteki simetrik konumun kontrendikasyonlarını görmüş, “aktarımı engelleyen ve mahveden bir etmen” olma riski taşıdığını göstermiştir.

İçinden geçtiğimiz günler bize dış gerçekliği, sınırları ve simetriyi şiddetle dayatıyor. Bu ve benzeri durumlar psikanalitik çalışmanın temelini oluşturan aktarım ve karşı aktarım hareketleri ve çerçevenin sarsılmazlığını sınamaktadır. Psikanalitik gelenek divan aracılığı ile iletilir, dış gerçekliğin dayatmasıyla odalarımız ve divanlarımız bir

¹ E. Berman, *Diğer Ses*, çev. Bessi Meshulam, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2007, s.12.

süreliğine ruhsal çalışmanın dışında kaldı, ancak simetrik konumda da kuramsal ve klinik düzeyde psikanalitik olarak düşünmeye devam etmek önemini bir kere daha dayatıyor. Bu noktada geçmişe bakmak önemli bir yol gösterici olacaktır. Her ne kadar oda ve divandan uzak kaldıysak da düşünmeye ve üretmeye devam etmek ve üst kuşaklarımızdan iletilen geleneği sonraki kuşaklara iletme görevi şimdi bizde.

BEHİCE BORAN

İçindekiler/ Contents

sunuş | 5
presentation
BEHİCE BORAN

önsöz | 11
preface
ALPER ŞAHİN

freud'un haz ilkesinin ötesinde'de bir şeyler | 15
kaybedildi: ferenczi bir okuma
something was lost in freud's beyond the pleasure principle: a ferenczian reading
RALUCA SOREANU / ÇEVİREN / TRANSLATED BY BARIŞ ÖZGEN ŞENSOY

analistin etkinliği ve ferenczi'nin yazgısı | 37
activity of the analyst and ferenczi's destiny
JOSEF LUDIN / ÇEVİREN / TRANSLATED BY A. LALE ORHON BAYKAL

psikanalize insani ve bilimsel bir yaklaşım | 55
scientific and humane approach to psychoanalysis
IOANNIS VARTZOPOULOS / ÇEVİREN / TRANSLATED BY A. LALE ORHON BAYKAL

ferenczi'nin yapıtında karşı aktarım | 67
countertransference on the work of ferenczi
ANDRÉ HAYNAL / ÇEVİREN / TRANSLATED BY A. LALE ORHON BAYKAL

ferenczi, kurtarma (düşlemi) ve ütopya | 87
ferenczi, rescue and utopia
EMANUEL BERMAN / ÇEVİREN / TRANSLATED BY ŞEBNEM GÖKBÖRÜ İMERYÜZ

psikanalizin tarihçesinde psikanalitik kuramların | 105
epistemolojisinde sonradan etki yaratan bir
travma: sandor ferenczi
a trauma in psychoanalytic history that constitutes a "deferred action" in the epistemology of psychoanalytic concepts: sandor ferenczi
THIERRY BOKANOWSKI / ÇEVİREN / TRANSLATED BY GİZEM ERKAY SALA

ferenczi'nin kuramına dönüş ve içe yansıtma kavramı | 115
return to the theory of ferenczi and the concept of introjection
ELDA ABREVAYA

ferenczi’de kanı kavramı ve psikanalizde yapılama (inşa) ile ilişkisi | 125

concept of conviction for ferenczi and its relation to construction in psychoanalysis

ALPER ŞAHİN

ferenczi’nin yapıtında beden ve ruhsallık | 139

body and psyche in the work of ferenczi

MICHELE BERTRAND / ÇEVİREN / TRANSLATED BY A. LALE ORHON BAYKAL

farklılaşmadan mirasa: ferenczi’nin kliniğe dair özgün yaklaşımları | 149

from differentiation to heritage:

ferenczi’s authentic approaches regarding the clinical

BARIŞ ÖZGEN ŞENSOY

istenmeyen çocuk ve onun ölüm dürtüsü | 167

the unwelcome child and his death instinct

SANDOR FERENCZI / ÇEVİREN / TRANSLATED BY ŞEBNEM GÖKBÖRÜ İMERYÜZ

yetişkinlerin analizinde çocuk analizi | 173

child-analysis in the analysis of adults

SANDOR FERENCZI / ÇEVİREN / TRANSLATED BY BARIŞ ÖZGEN ŞENSOY

dosya ötesi / other topics

analizde inşalar | 189

constructions in analysis

SIGMUND FREUD / ÇEVİREN / TRANSLATED BY HANDE KILIÇ KUNT

tedavinin ötesi: analitik süreç ve kendini dert edinme | 201

beyond treatment: analytical process and epimeleia heautou

İLKER ÖZYILDIRIM

ingilizce özetler | 221

summaries

gelecek sayılar | 226

upcoming issues

yazım kuralları | 227

style guide

etkinlik duyuruları | 229

activities

ÖNSÖZ

E

linizdeki bu sayı psikanalizin yaramaz ama çok yetenekli ve cesur çocuğu Sandor Ferenczi ve eserlerini odağına almaktadır. Yetenekli ve yaratıcı bir kişi olan Ferenczi, etkileyici bir cesarete ve parlak bir zihne sahiptir. Psikanaliz'in daha en erken dönemlerinde yaptığı katkılar çarpıcıdır Bu katkılar ve yenilikçi düşünceleri, özellikle uygulamalarından kaynaklanan yaratıcı çözümleri derin tartışmalara ya da ölümcül sessizliklere sebep olmuştur. Eserlerinin uzunca bir süre gözlerden uzak kaldığı, bunda da bazı psikanalistlerin etkilerinin olduğu gözardı edilemez. Diğer yandan Ferenczi'nin düşünceleri ve uygulamaları birçok üstün yetenekli kişide olduğu gibi, zamanının ötesinde bir kavrayış gerektirmektedir. Ferenczi okunduğunda Klein, Winnicott, Bion pek çok kuramcı, Benlik Psikolojisi, Kendilik Psikolojisi gibi bir çok kuramsal yaklaşıma ne denli özgün bir etkisi olduğu gözlemlenebilir. Öte yandan yaratıcı düşüncesinin bilimsel açıklamaları temel alarak oluştuğunun altını çizmek gerekir. Öyle ki psikanalizin bilimsel bir işleyişi olduğunu Freud kadar Ferenczi de eserlerinde önemle ve ayrıntılarıyla açıklar. O psikanalitik düşünce ufkunu genişlettiği kadar çalışmalarıyla da ilham veren bir kuramcı ve klinisyendir. Bu açıdan yeni kuşak psikanalistlere sağlam bilgi ve uygulama ile cesurca fikrini ortaya koymak yönünde örnek oluşturur. Patrick Miller'ın deyiimiyle daha gençliğinde olan psikanalizin, geleceğini bu Ferenczigil tavırla güven altına alabileceğimiz kanısındayım.

Talat Parman'ın önderliğinde dört yıldır devam eden Ferenczi Semineri bu sayının oluşmasının fikir ocağı olmuştur. Seminer için Ferenczi üzerine bir yazı kaleme alıp sunmayı önermiştim, A. Lale Orhon Baykal ise *Psikanaliz Yazuları*'nda bir Ferenczi sayısının ne denli iyi olacağı fikrini ortaya attı. Bunun üzerine Talat Parman Lale'nin ve benim böyle bir sayı hazırlamamızı önerdi. Heyecanla kabul ettik ve çalışmalara hemen başladık. İletişim kurduğumuz yazarlar içtenlikle önerimizi

kabul edip yazılarını gönderdiler. Ferenczi'nin psikanalitik düşüncelerini ve bunların yarattığı etkileri irdeleyen kapsamlı bir derleme ortaya çıktı. Freud ve Ferenczi'nin eserlerinin örüntüsünü sağlayan bu yazılar, günümüz psikanalizini anlamak üzere psikanalizin temellerini tekrar okuyucunun gündemine taşımaktadırlar.

Bu sayının ilk yazısı Soreanu'ya ait, oldukça zengin bir Freud ve Ferenczi tartışmasını *Haz İlkesinin Ötesi*'nde metninden yola çıkarak yapıyor. Ferenczi'nin kuramsal yaklaşımı bağlamında ölüm dürtüsünü sorgulayan bu metinde yinelemelerin Ferenczi'ye özgü niteliği ele alınmaktadır.

Ludin'in katkısı bu sayının ikinci makalesini oluşturmaktadır. Önce Ferenczi'ye psikanaliz tarihindeki yerini veren Ludin, ardından analistin seanslarda etkinliği konusunu ele alır ve Freud ile Ferenczi karşılaştırması yapar. Bu karşılaştırmadan Ferenczivari analist yaklaşımı çıkmaktadır. Analizana karşı daha şefkatli denebilecek bu tavrın izini Winnicott da sürer; analizde gerileme konusunu bu iki kuramcıyı karşılaştırarak irdeler.

Vartzopoulos katkısında, Ferenczi'nin psikanalizdeki yaklaşımının plastisitesini önemle vurgulamaktadır. Yazar yapıtında, dinamik bir aktarım anlayışının izini sürer. Ferenczi'nin yaklaşımında sadece kurama takılı kalmanın değil hastanın getirdikleri bağlamında kuramın temel özelliklerini kaybetmeden tekrar ele alınabileceğine dair tavrını çalışmanın merkezine yerleştirir. Vartzopoulos, bu anlayışın analistlere önemli ve yol açıcı bir örnek olacağı kanısını taşır.

Dördüncü makale yakın zamanda kaybettiğimiz psikanalist Haynal'a aittir. Makalesinde incelikli bir şekilde Ferenczi'nin karşı aktarım kavramından ne anladığını ve hastalarına nasıl yaklaştığını anlatan yazar, yazısına Freud'un karşı aktarımı ne bağlamda ortaya koyduğunu anlatarak başlıyor. Yazının can alıcı noktası, Ferenczi'nin karşı aktarımda geçmişte olanın yinelemesine dair saptamasıdır. Analist sonunda hastasına geçmişteki travmayı yaşatacaktır; bir farkla bu sefer bunun üzerine konuşmak olasıdır. Haynal buradan yola çıkarak analistin hatalarını özenle ve içtenlikle sahiplenmesi gerektiğini vurguluyor.

Emanuel Berman'ın Ferenczi üzerine kitabı *Diğer Ses*, Bağlam Yayınları tarafından Türkçeye kazandırılmıştı. Yazar bu sayıdaki makalesinde, Ferenczi'nin kurtarma düşlemine, karşı aktarım bağlamında yorum getirirken onun vakalarını ve duygusal ilişkiler kurduğu kişilerle bağlantılarını ele alıyor. Diğer yandan, Ferenczi'yi insanlığı kurtarmaya yönelmiş bir kişi olarak nitelendirmesi, Ferenczi'nin, hekimlik mesleği ve psikanalist olarak kariyeri süresince yaptıklarını göz önüne almadan anlaşılamaz olduğunu düşündürüyor.

Ferenczi semineri bağlamında seminer grubu üyelerince bilgilerini paylaşmak üzere Türkiye'de ağırlanan Thierry Bokanovski, makalesinde travma konusunu Freud ile Ferenczi anlaşmazlığına dayandırarak psikanalizin yaşadığı travma ile yazısına başlıyor. Özellikle Ferenczi'nin pedagojik bir tutumdan kaçınarak daha özgür bir yöntemle çalışmasının altını çizen yazar, Ferenczi'nin tutumunun kuramsal bir sapma olup olmadığını tartışıyor.

Abrevyaya çalışmasında Ferenczi'nin içe yansıtma kavramını çeşitli yönleriyle tartışırken Torok ve Abraham'ın kuramlarına gönderme yapıyor. Özellikle içe yansıtma ve içe alma kavramlarının ayrımı üzerinde dururken bir yandan da bunların yas sürecindeki işlevlerini inceliyor. Yazarın Ferenczi'nin kavramının nasıl evrimleştiğini gösteren katkısı, okuyucuya özgün bir bakış açısı sağlıyor.

Ben yazımda Ferenczi'nin “Kanı” üzerine düşüncelerini, Freud'un yapılama/inşa kavramı bağlamında ele alarak seanslarda oluşturulan geçmişe dair tasarımların bilimsel temellerini irdelemeye çalıştım. Psikanalizin analistin analizandan gelen malzeme üzerine sadece içten gelen duygu ve düşüncelerin serbest ifadesi olmadığı, bunların bir bilimsel düşünce yapısı olduğunu vurgulamak amacını güttüm.

Bertrand'ın yazısı bu sayıya özgün, bir katkı olarak Ferenczi'nin psikosomatik çalışmalara temel oluşturacak kuramsal fikirlerini ele almaktadır. Özellikle Ferenczi'nin bazı organik hastalıkların kökeninin ruhsal olduğunu düşünmesi üzerinde durur. Yazar, kuramcının vakalarından söz ederek psikosomatik çalışmaların başlangıcı olacak gözlem ve uygulamalarından söz eder. Son olarak Bertrand, somatik hastaların tedavisinde yapılamamın/inşanın önemli bir travmayla başatma olanağı yaratacağını belirtir.

Bu dosyanın son özgün yazısı Barış Özgen Şensoy'a aittir. Yazar, Ferenczi'nin eserlerinden bahsederek okuyucuya geniş bir özet sunar. Ferenczi'nin uygulamalarındaki özgün yaklaşımları ve düşüncelerinin izini de sürer ve bu düşünceleri günümüz yazarlarıyla bağlantılandırır. Özellikle bu sayının editörlüğünü benimle birlikte yapan A. Lale Orhon Baykal'ın da altını çizdiği gibi, Christopher Bollas'a ve teknik önermelerine gönderme yapması bu çalışmanın özgün katkısını oluşturur.

Son iki yazı Ferenczi'nin iki makalesinden oluşmaktadır. "İstenmeyen Çocuk ve Ölüm Dürtüsü" ile "Yetişkinlerin Analizinde Çocuk Analizi" başlıklı bu iki makale Ferenczi'nin düşünce şeklini anlamak üzere önemli ipuçları içerdiğinden bu dosyaya konmuştur.

Artık önsözün sonuna geldim.

Özellikle bu sayıyı beraber hazırladığımız A. Lale Orhon Baykal'a en içten şükranlarımı sunuyorum. Kendisinin katkıları, yazarlarla iletişim kurmaktan, çevirilere ve baskı çalışmalarına kadar çok çeşitlidir. Kendisi olmasaydı bu sayıyı çıkarmak çok zor olurdu. Bir diğer şükranlarımı iletmek istediğim kişi sevgili Funda Akkapulu. Bu sayının hazırlanma sürecinde çok büyük yardımı oldu.

Ayrıca güzel çevirileri ve ilginç yazısıyla katkı sağlayan Barış Özgen Şensoy'a da teşekkürlerimi iletmek isterim. Şebnem İmeryüz ve Hande Kılınc Kunt de çevirileriyle bu sayıya değerli katkıda bulundular, teşekkür ediyorum.

ALPER ŞAHİN

freud'un haz ilkesinin ötesinde'de bir şeyler kaybedildi: ferenczici bir okuma*

RALUCA SOREANU**

ÇEVİREN: BARIŞ ÖZGEN ŞENSOY

Freud'un 1920 tarihli metni *Haz İlkesinin Ötesinde*, düşüncesindeki en önemli kırılmalardan birine işaret eder. Freud'un ölüm dürtüsü fikrini ilan ettiği metin budur. Takip eden kısımda, bu çığır açıcı metnin sonucunda psikanalitik teorinin yaşadığı bazı konusulmamış kayıpları ele alacağım. Ancak bu, ölüm dürtüsü-yaşam dürtüsü ikilisini öne sürmenin teorik açılımları az sayıdadır demek değildir. Ölüm dürtüsü açısından konuşabiliyor olmanın klinik çıkarımları çarpıcıdır. Burada, klinik çalışmada ölüm dürtüsü fikri olmadan da yapabileceğimizi¹ ya da ölüm dürtüsünün insanın

* Bu makale orijinalinde *The American Journal of Psychoanalysis* (2017, 77: 223-238)'de yayınlanmıştır.

** Ph. D., Londra'da Birbeck College Psikososyal Çalışmalar Bölümü'nde, Tıbbi Beşeri Bilimler alanında Wellcome Vakfı tarafından desteklenen öğretim üyesi, Psikanalist, Circulo Psicanalitico do Rio de Janeiro Üyesi, Londra University College'dan sosyoloji doktorası mevcuttur.

Budapeşte Psikanaliz Okulu, Raluca Soreanu'nun uzun süredir ilgi alanlarından biridir. Wellcome Vakfı Bursiyeri olarak, Britanya Psikanaliz Cemiyeti'ne bağlı Balint Arşivi hakkında çalışmaktadır. *Working-through Collective Wounds (Toplumsal Yaraları İşlemek)* isimli Ferenczici travma teorisinin politik sonuçlarını tartışan taslağı, Palgrave Yayınları'nın Psikososyal Çalışmalar Dizisi bağlamında yayınlanacaktır.

¹ F. de Masi. "Is the Concept of the Death Drive Still Useful in the Clinical Field?", *The International Journal of Psychoanalysis*, 2015, 96: 445-458.